

UCHWAŁA

Dnia 7 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

w sprawie z powództwa D. V.

przeciwko H. K.

o ochronę dóbr osobistych i zapłatę,

po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 października 2021 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w (...)

postanowieniem z dnia 21 maja 2020 r., sygn. akt I ACa (...),

"Czy na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu zażaleniowym, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469), przysługuje zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania?"

podjął uchwałę:

Na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania nie przysługuje zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 9 września 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargę powódki D.V. o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 26 listopada 2009 r. Postanowienie to powódka zaskarżyła zażaleniem wniesionym w dniu 26 listopada 2019 r. Sąd Apelacyjny, do którego wpłynął środek zaskarżenia, powziął wątpliwości co do dopuszczalności zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu drugiej instancji odrzucającego skargę o wznowienie postępowania, mając na względzie jego kończący postępowanie w sprawie charakter.

Sąd Apelacyjny podniósł, że skoro zażalenie zostało wniesione po dniu 7 listopada 2019 r. do oceny jego dopuszczalności mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469). Zwrócił uwagę, że w dawnym stanie prawnym dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania wynikała z art. 394¹ § 2 k.p.c., który umożliwiał zaskarżenie zażaleniem do Sądu Najwyższego postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, z tym zastrzeżeniem, że przepis ten dotyczył spraw kasacyjnych. Ustawą nowelizującą przepis ten został jednak uchylony, a ustawodawca - formułując katalog postanowień sądu drugiej instancji zaskarżalnych zażaleniem kierowanym do innego składu tego sądu - nie przewidział możliwości wniesienia zażalenia na żadne inne postanowienie kończące postępowanie w sprawie, poza postanowieniem o odrzuceniu apelacji (art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c.).

W tym stanie rzeczy, językowa wykładnia przepisów kodeksu postępowania cywilnego prowadzi zdaniem Sądu Apelacyjnego do wniosku, że *de lege lata*, z zastrzeżeniem postanowienia o odrzuceniu apelacji, postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie nie są zaskarżalne zażaleniem. W ocenie Sądu Apelacyjnego przeciwko takiemu stanowisku przemawiają jednak silne argumenty celowościowe, które uzasadniają dopuszczalność zaskarżenia takich postanowień zażaleniem kierowanym do innego składu sądu drugiej instancji (art. 394² § 1 k.p.c.).

Powstającym na tym tle wątpliwościom Sąd Apelacyjny dał wyraz w przedstawionym zagadnieniu prawnym.

Prokurator wniósł o odmowę podjęcia uchwały w świetle jednoznacznego brzmienia art. 394¹ k.p.c., ustanawiającego zamknięty katalog postanowień zaskarżalnych zażaleniem do Sądu Najwyższego i ukształtowanego na tle tego przepisu orzecznictwa Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 109/17, niepubl., przyjęto, że w sytuacji, w której środek zaskarżenia został skierowany do konkretnego sądu, jako właściwego do jego rozpoznania, za pośrednictwem sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie, zagadnienie prawne może przedstawić Sądowi Najwyższemu tylko sąd, do którego środek ten został skierowany (sąd *ad quem*) (por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2018 r., III CZP 111/17, niepubl.). Mając jednak na względzie, że zgodnie ze stanowiskiem preferowanym przez Sąd Apelacyjny właściwym do rozpoznania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania miałyby być inny skład sądu drugiej instancji, który wydał zaskarżone orzeczenie, oraz że skierowanie zażalenia do sądu niewłaściwego do jego rozpoznania nie pociąga za sobą jego niedopuszczalności (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25), Sąd Najwyższy przyjął, że istniały warunki do podjęcia uchwały. Na rzecz tego stanowiska przemawiało ponadto spostrzeżenie, że gdyby do rozpoznania zażalenia miał być właściwy Sąd Najwyższy, wstępną kontrolę dopuszczalności zażalenia realizuje sąd *a quo* (*arg. ex art. 398⁶ § 3 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.*; por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2021 r., II CZ 16/21, niepubl.), jak również znaczenie przedstawionego zagadnienia dla praktyki stosowania prawa.

Odmowy podjęcia uchwały nie uzasadniał również podniesiony przez Prokuratora argument oparty o brzmienie art. 394¹ § 1 k.p.c. To, że treść przepisu jest językowo jasna nie oznacza, że przy zastosowaniu innych dyrektyw interpretacyjnych, powszechnie akceptowanych we współczesnej kulturze prawnej,

wykładnia przepisu nie może nasuwać wątpliwości, których waga usprawiedliwia przedstawienie ich Sądowi Najwyższemu. Konieczność odwołania się do pozajęzykowych metod interpretacji, także wtedy, gdy analiza semantyczna przepisu prowadzi do jednoznacznych rezultatów, nie powinna budzić wątpliwości w kontekście złożoności współczesnego porządku prawnego i wielości jego źródeł, przy czym zastosowanie tych dyrektyw może niekiedy uzasadniać także odstąpienie od wyniku wykładni, który byłby oparty wyłącznie o treść interpretowanego przepisu. Zamknięty charakter katalogu zażaleń do Sądu Najwyższego nie wyklucza ponadto, że do rozpoznania rozpatrywanego zażalenia może być właściwy inny sąd.

Sąd Apelacyjny szeroko i wnikliwie, z uwzględnieniem racji konstytucyjnych, wyjaśnił, dlaczego - mimo brzmienia art. 394¹ § 1 i art. 394² k.p.c. - dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania budzi, jego zdaniem, poważne wątpliwości. W ocenie Sądu Najwyższego waga tych wątpliwości w pełni uzasadniała ich rozstrzygnięcie w drodze uchwały.

Zgodnie z art. 394¹ § 2 k.p.c. w brzmieniu poprzedzającym wejście w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469, dalej – „ustawa nowelizująca”), w sprawach, w których przysługiwała skarga kasacyjna, na postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z wyjątkiem postanowień określonych w art. 398¹ k.p.c., a także wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, przysługiwało zażalenie do Sądu Najwyższego. Przepis ten, pierwotnie oznaczony jako art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., został wprowadzony ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554) i w założeniu miał przeciwdziałać temu, aby nieprawidłowe niemerytoryczne zakończenie postępowania przez sąd drugiej instancji stało na przeszkodzie wydaniu wyroku i skorzystaniu przez stronę z możliwości jego kontroli kasacyjnej. Z przepisu tego w orzecznictwie i literaturze wywodzono dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem licznych

postanowień sądu drugiej instancji, takich jak m.in. postanowienie o odrzuceniu apelacji (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2001 r., III CZ 10/01, niepubl. i z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 34/18, niepubl.), o umorzeniu postępowania apelacyjnego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r., III CZ 12/13, niepubl. i z dnia 25 września 2014 r., II CZ 45/14, niepubl.), o odmowie sporządzenia i doręczenia uzasadnienia wyroku (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2013 r., II CZ 194/12, niepubl. i z dnia 30 października 2013 r., V CZ 48/13, niepubl.), o odmowie uzupełnienia wyroku (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r., III CZ 5/16, niepubl. i z dnia 21 marca 2019 r., II CZ 113/18, niepubl.), a także o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2006 r., II CZ 85/06, niepubl., z dnia 20 czerwca 2008 r., IV CZ 36/08, niepubl. i z dnia 8 września 2010 r., III PZ 6/10, OSNP 2012, nr 1-2, poz. 12).

Ustawą nowelizującą dokonano istotnych zmian regulacji zażalenia. Znacząco poszerzono krąg przypadków, w których właściwym do rozpoznania zażalenia jest inny skład sądu pierwszej instancji, który wydał zaskarżone postanowienie (art. 394^{1a}, art. 741 § 2 i art. 767⁴ §1 k.p.c., art. 8 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 446). Modyfikacja ta pogłębiła skalę odstępstw od klasycznego modelu zażalenia, jako dewolutywnego środka zaskarżenia przysługującego od określonych w ustawie postanowień sądu pierwszej instancji (art. 394 k.p.c.). Nie stanowi jednak podstawy do formułowania tezy, jakoby *de lege lata* zażalenie pozbawione dewolutywności (tzw. zażalenie poziome) stanowić miało regułę, dewolutywne zaś - wyjątek. Przeciwnie stanowisko (por. druk Sejmu VIII kadencji nr 3137; pkt IV.27b), wyrażane niekiedy w doktrynie, jest pozbawione dostatecznego oparcia w brzmieniu przepisów w kształcie ostatecznie nadanym ustawą nowelizującą (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25).

Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej, w kierunku poszerzenia zakresu zastosowania zażalenia poziomego miały zmierzać również zmiany regulacji zażalenia na postanowienia sądu drugiej instancji. Miała temu służyć modyfikacja art. 394² k.p.c., polegająca na uzupełnieniu zawartego w tym

przepisie katalogu o postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji (art. 394² § 1 k.p.c.). Przepis art. 394¹ § 2 k.p.c. uznano natomiast za zbędny i jako taki - podlegający uchyleniu (druk Sejmu VIII kadencji nr 3137; pkt IV.27b).

Na skutek uchylenia art. 394¹ § 2 k.p.c. doszło do zasadniczej zmiany kręgu postanowień sądu drugiej instancji wskazanych w ustawie jako podlegających zaskarżeniu zażaleniem. O ile powołany przepis dopuszczał zażalenie na wszelkie postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, wydane w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, o tyle znowelizowany art. 394² k.p.c. wyszczególnia - obok postanowień sądu drugiej instancji zaskarżalnych zażaleniem poziomym już przed wejściem w życie ustawy nowelizującej - tylko jedną kategorię postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, tj. postanowienie o odrzuceniu apelacji. Postanowienie to, inaczej niż w dawnym stanie prawnym, jest zaskarżalne zażaleniem do innego składu sądu drugiej instancji bez względu na to, czy zostało wydane w sprawie kasacyjnej.

W orzecznictwie, przy aprobacie doktryny, ukształtował się na tym tle pogląd, że po wejściu w życie ustawy nowelizującej zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania jest niedopuszczalne (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2020 r., III CZ 13/20, niepubl., z dnia 27 maja 2020 r., V CZ 17/20, niepubl., z dnia 30 września 2020 r., I CZ 37/20, niepubl., z dnia 28 kwietnia 2021 r., IV CZ 78/20, niepubl., z dnia 26 maja 2021 r., I CZ 20/21, niepubl. i z dnia 9 września 2021 r., III CZ 26/21, niepubl.). Analogiczne stanowisko zostało wyrażone w odniesieniu do innych postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, z zastrzeżeniem wskazanych wprost w art. 394¹ § 1 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2020 r., I CZ 54/20, niepubl.).

Zapratywanie to należy uznać za trafne w kontekście szczególnej roli ustrojowej i procesowej Sądu Najwyższego oraz wyjątkowego charakteru kierowanych doń środków zaskarżenia. Argumentacja przedstawiona przez Sąd Apelacyjny nie zmierzała jednak do korekty tego stanowiska, lecz do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy zażalenie na postanowienie, o którym mowa, nie

powinno przysługiwać do innego składu sądu drugiej instancji na podstawie art. 394² § 1 k.p.c. stosowanego *per analogiam*.

Możliwość zaskarżenia konkretnego rozstrzygnięcia zapadającego w postępowaniu cywilnym zależy zawsze od pozytywnej decyzji prawodawcy. Sposób zredagowania przepisów, z których wynika dopuszczalność zażalenia, wskazuje jednoznacznie, że przysługuje ono jedynie na postanowienia, a wyjątkowo także zarządzenia i wyroki, których przedmiot jest oznaczony w treści przepisu (np. art. 394 § 1, art. 394¹ § 1 i 1¹, art. 394^{1a}, art. 394², art. 518 zdanie drugie, art. 741, art. 767⁴ § 1 k.p.c.). W judykaturze Sądu Najwyższego, mimo nasuwającego się wnioskowania *a contrario*, przyjęto jednak dopuszczalność zażalenia także w przypadkach niewskazanych wprost w ustawie (por. np. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1966 r., III CZP 48/66, OSNCP 1967, nr 2, poz. 19, z dnia 28 października 1993 r., III CZP 147/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 14, z dnia 2 stycznia 1998 r., III CZP 69/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz. 111, z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03, OSNC 2004, nr 11, poz. 173, z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 15/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 2 i z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 14/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 2, a także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1965 r., I CZ 101/65, OSNCP 1966, nr 10, poz. 169, i z dnia 28 lipca 1992 r., II CRN 67/92, niepubl.). Podłożem tych wypowiedzi była zazwyczaj dostrzeżona przez Sąd Najwyższy bliskość między przedmiotem postanowienia niewskazanego jako zaskarżalne a przypadkami, w których zażalenie przewidziano w ustawie, względnie potrzeba zapewnienia stronom tożsamej ochrony prawnej. Nie negując *a priori* takiego toku rozumowania, w innych orzeczeniach Sąd Najwyższy opowiadał się przeciwko dopuszczalności zażalenia na postanowienia inne niż wskazane w ustawie, wskazując na ryzyko dowolnego poszerzania przypadków dopuszczalności zażalenia, brak luki, która mogłaby legitymizować wnioskowanie przez analogię lub brak podobieństwa do unormowanego wprost przypadku, mającego stanowić źródło analogii (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1990 r., III CZP 64/90, OSNC 1991, nr 5-6, poz. 61, z dnia 27 lutego 1995 r., III CZP 18/95, OSNC 1995, nr 7-8, poz. 103 i z dnia 28 kwietnia 2010 r., III CZP 10/10, OSNC 2010, nr 10, poz. 137 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1985 r., II CZ 19/85, niepubl.).

Uogólniając te wypowiedzi trzeba przyjąć, że o ile możliwość sięgania do analogii z przepisów dopuszczających zażalenie została zaakceptowana w judykaturze, o tyle zastosowanie tej metody w konkretnej sytuacji wymaga wnikliwej oceny, czy istotnie rozważane przypadki mają podobny charakter, z uwzględnieniem przedmiotu konkretnego postanowienia, jego wagi dla stron i fazy postępowania, w której zapada, oraz czy w tym świetle niedopuszczalność zażalenia kolidowałaby z przypisywaną ustawodawcy spójnością ocen na tyle rażąco, że powstają warunki do stosowania analogii. Preferencja dla zachowawczego podejścia przy ocenie tych warunków jest uzasadniona, jeżeli zważyć, że zamknięty katalog postanowień zaskarżalnych zażaleniem jest rezultatem świadomego odejścia kodyfikatorów powojennych od rozwiązań przyjętych pierwotnie w art. 419 i art. 423 k.p.c. z 1930 r. (w brzmieniu nadanym tekstem jednolitym opubl. w Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 931), który dopuszczał zażalenie na postanowienie sądu okręgowego i sądu grodzkiego, o ile kodeks nie stanowił odmiennie (por. art. 302 Projektu kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1955 r., opubl. Warszawa 1955, s. 50 i s. 159). Ponadto, ewentualna luka jest w tym przypadku *a priori* pozbawiona konstrukcyjnej natury (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., III CZP 10/10); nie stoi na przeszkodzie tokowi postępowania lub realizacji uprawnienia procesowego wynikającego z ustawy, lecz ma charakter aksjologiczny, związany z domniemanym brakiem konsekwencji ze strony prawodawcy w realizacji wartości, których ochronie mają służyć przepisy regulujące dopuszczalność zażalenia.

Postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania jest zaskarżalne zażaleniem do sądu drugiej instancji, jeżeli zostało wydane przez sąd pierwszej instancji (art. 394 § 1 k.p.c.). Przedstawione zagadnienie dotyczy jednak postanowienia sądu drugiej instancji. Kwestia ta ma istotne znaczenie, ponieważ wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego zaskarżalność orzeczeń sądu drugiej instancji, w tym postanowień zapadających na tym etapie postępowania, ma w kodeksie postępowania cywilnego charakter wyjątkowy. Poszerzenie kręgu przypadków, w których zażalenie nie ma dewolutywnego charakteru, nie zmienia tego stanu rzeczy; przeciwnie uchylene ustawą nowelizującą art. 394¹ § 2 k.p.c.,

przy uwzględnieniu dodanego jednocześnie art. 394² § 1 k.p.c., umacnia to stanowisko.

Za koniecznością zachowania wyjątkowego charakteru przypadków zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji przemawiają względy systemowe i celowościowe wynikające z pozycji procesowej sądu drugiej instancji i dążenia do sprawności postępowania (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 14/20, OSNC 2021, nr 7-8, poz. 47). W modelu dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP) orzeczenia zapadające na szczeblu drugiej instancji są co do zasady prawomocne z chwilą wydania, także wtedy, gdy konkretna kwestia zostaje rozstrzygnięta przez sąd drugiej instancji po raz pierwszy, nie zaś na skutek weryfikacji orzeczenia sądu pierwszej instancji. Odmierna rola procesowa sądu drugiej instancji uzasadnia *per se* specyficzne ukształtowanie sposobu zaskarżania orzeczeń zapadających w tej fazie postępowania, w tym zwięźlenie granic ich kontroli, bez względu na to, że charakter czynności dokonywanych w związku z wydaniem konkretnej decyzji procesowej może być taki sam w sądzie pierwszej i drugiej instancji. Znamienne jest w tym kontekście, że przykłady, w których w judykaturze zaakceptowano analogię z przepisów dopuszczających wniesienie zażalenia, dotyczą postanowień sądu pierwszej instancji, aprobaty takiej brak natomiast w odniesieniu do orzeczeń sądu drugiej instancji.

Zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, której podstawą był uchylony art. 394¹ § 2 k.p.c., nie miała nigdy pełnego charakteru. Kodeks postępowania cywilnego nie przyjął zatem reguły, że charakter postanowień kończących postępowanie w sprawie wymaga objęcia ich zaskarżalnością w każdym przypadku, także wtedy, gdy zapadają one na szczeblu drugiej instancji. Powołany przepis dopuszczał kontrolę zażaleniową w celu zapewnienia Sądowi Najwyższemu kontroli nad prawidłowością niemerytorycznego zakończenia postępowania tylko w tych sprawach, w których orzeczenie merytoryczne sądu drugiej instancji podlegałoby zaskarżeniu skargą kasacyjną. Postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w innych sprawach pozostawały niezaskarżalne, bez względu na ich wagę dla stron (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2019 r., II CZ

91/18, niepubl. i z dnia 24 stycznia 2020 r., V CZ 100/19, niepubl.), co odnosiło się w szczególności do postępowania nieprocesowego, w którym skarga kasacyjna jest dopuszczalna jedynie w pozytywnie określonych kategoriach spraw (art. 519¹ k.p.c.). *De lege lata* art. 394² § 1 k.p.c. nie wprowadza takiego ograniczenia. Na skutek postulowanego analogicznego stosowania tego przepisu zakres, w jakim postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania mogłoby być kwestionowane zażaleniem, stałby się zatem szerszy niż na tle uchylonego art. 394¹ § 2 k.p.c. Rezultat ten jawi się wyraźniej, jeżeli, na co wskazywała argumentacja zawarta w pytaniu prawnym, rozważana analogia miałaby dotyczyć nie tylko postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, lecz ogółu postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, których zaskarżalność do Sądu Najwyższego była uprzednio, zgodnie z art. 394¹ § 2 k.p.c., warunkowana kasacyjnym charakterem sprawy.

Zawarte w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej stwierdzenie, iż art. 394¹ § 2 k.p.c. „staje się zbędny” może istotnie sugerować, że art. 394² k.p.c. w nowym brzmieniu miał pochłaniać przypadki dopuszczalności zażalenia, wynikające z uchylanego art. 394¹ § 2 k.p.c. Ostateczna treść art. 394² k.p.c. jasno jednak temu przeczy, a zarazem z motywów projektu ustawy nowelizującej nie wynika, aby jego założeniem było poszerzenie możliwości kwestionowania postanowień sądu drugiej instancji zażaleniem w zestawieniu z dawnym stanem prawnym. W tym stanie rzeczy za zasadne należało raczej uznać odwołanie się do zasady *idem dixit quam voluit*, nie zaś próbę korekty domniemanego błędu w drodze wykładni rozszerzającej bądź analogii, jeżeli siłą rzeczy musiałaby się ona sprowadzać do poszerzenia kręgu postanowień sądu drugiej instancji zaskarżalnych zażaleniem w porównaniu z dawnym stanem prawnym, w braku widocznej intencji prawodawcy i w kolizji z wyjątkowym charakterem zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji.

Katalog postanowień sądu drugiej instancji zaskarżalnych zażaleniem nie jest spójny. Został on ukształtowany na skutek jednostkowych interwencji Trybunału Konstytucyjnego (por. np. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2007 r., SK 3/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 32, z dnia 2 czerwca 2010 r., SK 38/09, OTK-A

2010, nr 5, poz. 46 i z dnia 30 października 2012 r., SK 20/11, OTK-A 2012, nr 9, poz. 110) i uzupełniony o postanowienia, które wiążą się z pomocą prawną z urzędu i środkami przymusu stosowanymi wobec strony, świadka lub biegłego. Katalog ten nie obejmuje licznych postanowień, które są zaskarżalne na szczeblu sądu pierwszej instancji i mają ważne znaczenie dla ochrony interesów stron. Nie jest on kompletny nawet w obrębie objętych nim kategorii postanowień (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 14/20).

Sytuacja ta musi skłaniać do wstrzemięźliwości w sięganiu do wnioskowań inferencyjnych, ponieważ mogłoby to grozić brakiem czytelności i dalszym jeszcze rozchwianiem katalogu orzeczeń zaskarżalnych zażaleniem na szczeblu drugiej instancji. Ryzyko takie jest relatywnie niewielkie, jeżeli - jak w dotychczas akceptowanych przypadkach - uzupełniane w ten sposób luki mają charakter jednostkowy na przestrzeni kilkudziesięciu lat kształtowania się orzecznictwa. Inaczej przedstawia się sytuacja, w której analogia miałaby dotyczyć licznej i niejednorodnej grupy postanowień, jakimi są postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z zastrzeżeniem postanowień określonych w art. 398¹ § 1 k.p.c. Wzgląd na przejrzystość postępowania i pewność sytuacji procesowej stron sprzeciwia się konstrukcji, w której podstawą zaskarżalności znaczącej grupy istotnych postanowień sądu drugiej instancji nie jest wyraźny przepis ustawy, lecz wnioskowanie w drodze *analogii legis*.

Zestawiając bezpośrednio postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji z postanowieniem tego sądu o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, dostrzec trzeba również, że oba te postanowienia kończą wprawdzie postępowanie w sprawie, ich charakter nie jest jednak tożsamy. Apelacja jest środkiem odwoławczym od wyroków sądu pierwszej instancji. Odrzucenie apelacji, podobnie jak umorzenie postępowania apelacyjnego, zamyka drogę do rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji, a w konsekwencji do kontroli zaskarżonego apelacją wyroku i wniesienia skargi kasacyjnej od orzeczenia co do istoty sprawy. Skarga o wznowienie postępowania jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia i służy wzruszeniu prawomocnych orzeczeń sądu pierwszej lub drugiej instancji, a także Sądu Najwyższego, z powołaniem się na enumeratywnie

wskazane w ustawie podstawy. Skarga ta stanowi zatem odstępstwo od zasady stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, stanowiącej wartość podlegającą ochronie na poziomie konstytucyjnym i prawnomiędzynarodowym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2018 r., I CSK 679/17, OSNC-ZD 2019, nr D, poz. 58 i powołane tam orzecznictwo).

Mając na względzie te różnice, wyłączenie zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania przy jednoczesnej dopuszczalności zaskarżenia postanowienia tego sądu o odrzuceniu apelacji trudno uznać za dotknięte rażąco niespójnością ocen bądź brakiem racjonalności w stopniu, który uzasadniałby przełamanie wyników wykładni językowej bądź sięgnięcie do analogii. Kwestia, czy ocena ta może przedstawiać się odmiennie w odniesieniu do niektórych innych postanowień sądu drugiej instancji, kończących postępowanie w sprawie i niewymienionych w art. 394² § 1 k.p.c., pozostawała poza granicami rozpatrywanego zagadnienia.

Przy analizie granic dopuszczalności analogii istotne znaczenie mają argumenty konstytucyjne, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny. Konieczność adaptacji regulacji prawnej w procesie jej stosowania do treści wynikających z Konstytucji, prawa unijnego lub innych ponadustawowych źródeł prawa (por. art. 9 i art. 91 ust. 2 Konstytucji RP), może wymagać odwołania się do analogii lub pozajęzykowych metod wykładni w szerszym zakresie, niż wymaga tego wzgląd na aksjologiczną spójność rozwiązań na poziomie ustawy. Należy jednak zwrócić uwagę, że art. 78 ust. 1 Konstytucji RP, ustanawiający prawo do zaskarżenia orzeczeń, odnosi się do orzeczeń sądu pierwszej instancji; uprawnienia do zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji nie można wyprowadzić również z deklaracji dwuinstancyjnego modelu postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). W powołanych wzorcach nie można zatem upatrywać nadrzędnych racji konstytucyjnych wymuszających wprowadzenie możliwości zakwestionowania w każdym przypadku postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania.

Uwagę tę trzeba odnieść także do art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, mając na względzie, że nakaz zapewnienia dostępu do sądu i sprawiedliwego ukształtowania postępowania sądowego nie implikuje konieczności zapewnienia zaskarżalności

konkretnych orzeczeń zapadających w toku postępowania, zwłaszcza gdy miałyby chodzić o orzeczenia w kwestiach procesowych, zapadające na szczeblu drugiej instancji. Przepis ten nie stanowi samodzielnego źródła ogólnego prawa do zaskarżenia orzeczenia, równoległego lub uzupełniającego standard zaskarżalności unormowany w art. 78 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. W sprawach cywilnych standard wynikający z tych przepisów jest zarazem wyższy od gwarantowanego na płaszczyźnie międzynarodowej (por. art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie, dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 i art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej).

Rozważając ten aspekt, trzeba mieć na względzie również to, że skarga o wznowienie postępowania jest wnoszona już po prawomocnym rozpoznaniu sprawy, gdy silne argumenty celowościowe przemawiają za zapewnieniem stabilności prawomocnego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2018 r., I CSK 679/17). W związku z tym pozostaje stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w wyroku z dnia 12 stycznia 2010 r., SK 2/09 (OTK-A 2010, nr 1, poz. 1), zgodnie z którym możliwość wznowienia postępowania, podobnie jak uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej, nie jest gwarantowana konstytucyjnie, a tym samym nie jest objęta wszystkimi gwarancjami, które wynikają z prawa do sądu i zasady dwuinstancyjności postępowania. Swoboda legislacyjna ustawodawcy jest w tym przypadku szersza, co dotyczy także sposobu ukształtowania zaskarżalności orzeczeń wydawanych w postępowaniu zainicjowanym wniesieniem skargi. Wyłączenie lub ograniczenie ich zaskarżalności sprzyja bowiem z istoty stabilności prawomocnego merytorycznego orzeczenia (*in dubio contra actionem*) (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2010 r., SK 2/09). Sytuacja ta jest zatem nieporównywalna do przypadku, w którym sąd drugiej instancji, działając w toku instancji, odrzuca apelację wniesioną od nieprawomocnego orzeczenia sądu pierwszej instancji.

Z tych względów Sąd Najwyższy uchwalił, jak w sentencji.

ke